

(Hely és humor)

„Majoritarii sunt minoritarii maghiari...” És a tükörmondat: „Minoritarii sunt majoritarii románi...” A Har–Kov térség tehát az a hely, ahol a többséget a magyar kisebbség alkotja, a kisebbséget pedig a román többség. Az életveg mondat saját farkába harap.

(Senkiföldjén)

„A magyarság önértetét sérti...” „A román lakosság önértete elen...” Óslakosok egymásra meredő csoportja. A kettő között pengevékony szabad föld, ahová ha ember merészkedik, mindkét oldalról ellenséges gyanakvással szemlélik: az egyik vagy másik fél renegát ügynöke, nyilvánvaló. Vagy, jobb esetben, kinevezik bohócnak. A senkiföldjén egyensúlyozó bohóci gimnasztika olykor valóban ügyetlen is, nincs nyelve, kialakult koreográfiája, de, kérdezzük meg, végül is mihez képest ügyetlen?

(Egy gyöngyszem, avagy A harmadik szereplő)

„Alulírott, VII. A osztályos tanuló, nyilatkozom, hogy 1990. március 22-én, a matematikaóra előtti szünetben, *egy barna hajú és barna arcú* (>cu părul negru și la față tot negru<) fiú a VII. C-ből hozzám lépett, és megkérdezte, román vagyok-e. Én igennel válaszoltam. Mire ő ütlegetni kezdett.”

(Angyali idegenség)

„Az idegen az a közösségen kívülről jött bíró, aki kikristályosítja az identitást; olyan másság hordozója, mely által megtörténhet a dialógushoz szükséges fogalomtisztázás; az egzotizmus hírnöke, akinek a jelenlétében a városállam rendje újból tudatosodhatik.” (Baconsky) Mostmár csak az a kérdés, hogy a jövevény hozzátartozik a „városállam rendjéhez”, vagy átmeneti időre „szükséges” kívülálló? A helyreállt rend, valamint a „kikristályosodott identitás”, más szóval a megerősödést követően felfokozódik-e a jövevény idegensége, vagy pedig elfogadottabbá lesz, és mintegy a városállam rendjéhez, „normalitásához” tartozik-e egyszersmind?

(Székely temető)

Mondják, hogy Udvarhelyen, a temetőben található egy fejfát a következő felirattal: „Itt is jobb, mint Csíkban.” Mert, magyarázzák, a csíkiak könnyebben befogadják a románokat. Ionescó: „De mondják az ellenkezőjét is.”

(Apák és fiúk)

A belügyminiszter felháborodik azon, hogy Har–Kov-ban léteznek olyan falvak, ahol a román rendőr gyermeke nem tud anyanyelvén, „ami pedig megengedhetetlen Romániában”, teszi hozzá. Rossz rendőr? Rossz apa? És az anya (anya)nyelve? Ki kicsoda ebben a történetben? Mi atyánk a belügyminiszter, „ami pedig megengedhetetlen Romániában”.

(Rövidítés)

Har–Kov: nem szeretem ezt a csonkolás mozdulatával véghezvitt összehonást. Ez a sem románul, sem magyarul nem jól hangzó nyelvi lelemény folyvást a Vörös Hadsereg valamilyen titkos hadműveletére emlékeztet. (Azért használom, mert intellektuális fájdalmat okoz.)

(Virtuális civilség)

Polgári engedetlenség polgárság nélkül: nem állnak rendelkezésre valós civil jogosítványok, sem a törvény betűje, sem a törvény szelleme, sem intézményi reprezentáció. A „kis” autonóm gazdasági bázis pedig kifejezetten virtuális. Ennélfogva a polgári engedetlenség intézménye a legadekvátabb módon az éhségstrájkban nyerhetne kifejeződést, szellemi és biológiai értelemben egyaránt. Az éhségstrájk azonban mind szellemi, mind pedig biológiai értelemben a kelet-európai polgár mindennapi létmódja. Tehát nem értékelhető esemény, sem politikailag, sem erkölcsileg.

(Így írunk mi. Bukarest és Budapest)

„A Hargita megyei románok problémája nem a magyarok, és nem Budapest, hanem Bukarest.”

Mit állít a rettegett fővárosi újságíró? Azt, hogy az ott élők ügye nem az ott élők ügye; nem „civil” kérdés; nem a lakosságé. Ha egy pillanatra figyelmen kívül hagyjuk annak az elhallgatását, hogy a románprobléma csak a „viszonyban”, sőt kifejezetten emberek között létező, ilyen vagy olyan – nem mindegy persze, hogy milyen – viszonyban, lehetőleg a személyesben értelmeződik, akkor látva látjuk, hogy a kérdés hatalmi transzponálása a dehumanizáció útja. Bukarest, a helytől bizony nagyon sok tekintetben – kulturálisan, gazdaságilag stb. – távol levő, arctalan hatalom, a megoldás letéteményese. A központosítás, a totalitarista ösztön: drasztikus nivellálás, a regionális különbségek eltüntetése.

(Történet)

1989 decemberében Zabolán a község katolikus, református és ortodox papja a művelődési otthon színpadán mámoros beszédeket tart a forradalmár népek. „Kéz a kézben”, szól a hirdetés. A marosvásárhelyi „fekete március” idején Zabola is feje tetejére áll, névtelen levelek, telefonok, heroikus fenyegetőzés. Nem lehet különbséget tenni hír és híresztelés között. Füstölög a katolikus

templom sekrestyéje. Rossz hír, de igaz. A Rossz bekövetkezik. Az a hírjárja, hogy a katonaság beköltözik a Mikes-kastélyba. Gyermekekszanatórium és műemlék: szimbólum szimbólum hátán. Beadványok, tiltakozások: a kastély szanatórium marad. De aztán újabb rendelet jön, az épület ismét átkerül a hadsereg tulajdonába. Néhány órára. Visszavonják a rendeletet, a gyermekek maradnak. Vasárnap, az Úr napja: csöndes felvonulás. És ellentűtetés. Pillanatnyi állás, ide-oda billegés. Az ortodox templomban az összesereglett hívek hangosan skandálják: „Armata e cu noi!” Próbáljuk felidézni magunk előtt a hadsereget éltető gyülekezetet, a templomban. A hadsereg velünk van, de hol van a tétlen Isten? Elvont eszme, amit az egyház fenntartás nélkül kiárusít a politikai piacon. 2000-ben a református püspök az ünnepi istentiszteleten a jelen lévő miniszterelnököt idézi a szószéken. „Találón fogalmaz...””, itt a hatalmon levő politikus neve következik, mindegy, kicsoda, ma van, holnap nincs, az évszám a fontos. A készséges, önelégült és önkielégítő odadörgölőzés számát. A nyelv mit sem változott 1970, 1950, 1938 stb. óta.

(Mindenható totalitarizmus)

Ádáz, etökélt, lázas, dinamikus stb. tehetetlenség. A központosított állam-elv totális kudarca. A rosszarcsúság üli diadalát.

(Tabu)

Vajon az autonómia fogalma körüli hihetetlen hisztéria nem az autonóm értelmiségi, sőt még inkább az autonóm polgár hiányára vezethető vissza? Az persze aligha kétséges, hogy az autonómia, illetőleg az egységes és szuverén román állam hajtogatása hasonló módon praxis-idegen. Másfelől pedig azt is látjuk, hogy két kormány függ egyszerre Erdélytől, a bukaresti és a budapesti, ami persze nem könnyíti meg a helyzetet.

(Kő kövön)

1989 decembere óta gomba módra nőttek ki a földből a templomok, kolostorok, különböző egyházi épületek. Eltelt tíz év, lassan befedi a téglákat a vakolat. Alighogy működni kezdenek, máris beindul a szekularizáció, feltartóztathatatlanul. Sokasodnak a reformerek és tradicionalisták közötti konfliktusokról szóló történetek. Nem marad kő kövön.

(A parlament falra ment)

A Har–Kov jelenség mint olyan. Az 1991-es parlamenti jelentés a 13. századi gyarmatosítást folytató feudalizmus értékelésével indul. Ettől kezdve minden eldőlt, a jelentés valamennyi mondata a hét évszázada töretlen összeesküvés szempontjából értelmeződik. Aztán jön a nagyvívű történelmi exkurzus következtetése: a *ius primis occupantis* (sic!), valamint a többségi lakosság nevében Erdély román föld volt, és az is marad. Eszerint a Har–Kov-kérdés nem a jelené, hanem a múlté, valamint, ebből következően, a távoli jövőé. Így válhatnak egy csapásra hőskökké a betelepített kommunista adminisztráció és titkosrendőrség emberei, az erőszak-apparátus voltaképpeni janicsárjai: ők is a 13. századot megelőző édeni állapotok restaurációjának hőroszai. A nemzeti méltóság nevében. Mindazonáltal ez a klasszikus módja annak, hogy hatalmivá transzponáljunk olyan szituációkat, amelyeket a civil társadalom, a maga kezdetleges formájában is, sokkal hatékonyabban tudna kezelni. De nem ez a cél. Mert akkor kikerül a központi kártyajátékosok kezéből a tromf. A 20. században legitimként elfogadott *ius occupantis* az erőszaknak nyújt át erkölcsi bizonyítványt. Jelen nélkül élni: puskaporos hordó.

(Szimbólum)

Harc a csendőrlaktanya körül: legyen vagy ne legyen. Olyan szimbólumokat választunk, amilyenek vagyunk. Kolozsváron ez idő szerint nincs egyetlen működő zárt terű uszoda sem.

(Különbőség)

Elvárható-e, hogy értelmes jelentésekkel bírjon egy parlamenti bizottsági jelentés, ha nem tesz különbséget: román és román között, magyar és magyar között? Nem tenni különbséget, de azért istenként viselkedni: ez a kétes tett legitimizálja a (mindenkori) Hivatal létét.

(Elszabadult totalitarizmus)

A romániai magyar és román iskolák a politikai változások másnapján megváltoztatták „ritusaikat”, anélkül azonban, hogy a „kultusz” megváltozott volna. A későbbi vallásos ünnepek műsorai csak a versek és énekek tekintetében változtak, de nem szerkezetükben és hangvételükben. Tökéletesen megőrizték az egykori „agitációs brigádok” stílusát, atmoszféráját, mozgáskészletét, hanghordozását, gesztusvilágát. Valamiféle agresszív önaffirmáció uralkodott el az evangéliumi szövegek recitálásakor, az angyali szótat pedig mozgalmi dalnak hatott. A díszterembe vezényelt diáksereget a tanárok rendreutastító pisszegése próbálta kordában tartani, mindhiába. A szabadjárja engedett totalitarizmus ulte diadalát.

(Zászlók, himnuszok)

A nemzeti szimbólumok adminisztratív eszközökkel történő korlátozása csak annak állhat érdekében, aki a provokatív, manifeszt használatukból kíván hosszú távon politikai tőkét kovácsolni. Nincs himnusz, amit ne lehetne elkoportatni, még akkor is, ha nemzeti imának nevezzük.

* Har–Kov: az erdélyi Hargita és Kovászna megye összevont neve, amelyet a román sajtó előszeretettel használ. Az etnikai feszültségek gócpontjaként tartják számon, nem utolsósorban a magyar lakosság döntő túlsúlya miatt.

VSIKY ANDRÁS 1957-ben született Marosvásárhelyen. A kolozsvári BBTE adjunktusa és a Koinonia Kiadó igazgatója. *Reggeli csendesség*, Budapest, 1995; *Göblen*, Pécs, 1998.

Nicolae DRĂGUȘIN

A türelmetlenség eltűrése, avagy hogyan válhat Románia Afganisztánná

A brit gondolkodás egyik alapmunkája, a John Locke által írt *Levél a toleranciáról* alapján az 1999-es kiadású *Oxfordi filozófiai lexikon* a „vallási kérdésekben való toleranciát” „a modern demokratikus állam egyik legfontosabb tartópillére”-ként határozza meg. Sok állam hangoztatja, hogy elfogadja és támogatja ezt az axiómát. De az elmélettől a gyakorlatig hosszú út vezet, s ez az út gyakran belevesz a mindennapok zűrzavarába. Románia egyike ezeknek a szomorú eseteknek. Ami ma a két testvéregyház, az ortodox és az unitus között történik, megérthetetlen egy olyan ország esetében, amelynek alkotmánya a demokrácia és, magától értetődően, a vallási szabadság pecsétjét viseli magán. Szó szerint elkábultam, mikor megtudtam, hogy Erdélyben, azon a földön, amelyet legelőbben, köztük én is, az igazi románság bölcsőjének tartunk, valamivel több mint egy évtizeddel a szabadság vissza/elnyerése után még mindig a templomrombolás szovjet módszerét alkalmazzák. A farkasrévi, alsó- és felsőszentmihályi, a Marosvásárhely melletti nyárádóti görög katolikus templomot ebben a sorrendben alig egy hónap alatt lerombolták, anélkül hogy valaki ellen tudott volna állni az ortodox fundamentalistáknak. Nem sokkal később egy ismerősöm azt mondta (amit különben egy ortodox kiadványban is megtaláltam!), hogy „a görög katolikusoknak is úgy kell szenvedniük, ahogy az erdélyi ortodoxok szenvedtek Bukow tábornok óta a magyar uralom alatt”.

De kérдем magamtól, és kérдем Önöktől, vajon ez a legjobb és legkeresztényibb út bizonyos történelmi nézeteltérések tisztázására? Hol van a románok toleráns szelleme, amelyet századok óta mint lényegi tulajdonságot hangoztatnak? Az, hogy az állami szervek, a főpapság és az ortodoxok nem léptek fel határozottan ezek ellen a „tálibok” ellen (így tettek a tálibok is az elmúlt év elején Buddha monumentális afganisztáni szobraival), egy problémával szembeni közömbösségüket jelenti, olyan problémával szembenit, amely eldöntheti a jövőnket, mint ahogy megmutatja azt az adót is, amit egy régóta károsnak bizonyult mentalitásnak fizetünk. Ne felejtjük el, hogy az Európai Unió (amely felé mi is irányítjuk erőfeszítéseinket) államainak nagy része katolikus. Nem kellene eltekintennünk II. János Pál pápa 1999 májusában tett történelmi jelentőségű látogatásától sem, amikor hivatalosan megfogadtuk, hogy a lehető legbarátságosabban rendezzük ezeket a feszültségkeltő kérdéseket. Nem igazságos dolog eltekintennünk a görög katolikus egyház majdnem kizárólagos hozzájárulását a nyugati civilizáció behatolásához az ország területére, kezdve az Erdélyi Iskolával, folytatva az 1918-as nagy egyesüléssel, de tragikus módon befejeződve 1948-ban. Az unitus egyház 1948-as felszámolása mögött a szovjet hatóságok ama félelme húzódtott meg, hogy ez az egyház palló lehet a demokratikus Nyugat felé, szelep, amelyen keresztül a diktatúra sötétjébe behatolhattak volna a szabadság és a nyugati boldogság sugara.

Nem az embernek kell megítélnie, kinek az oldalán van a szellemi igazság. Így tett Lucifer is, és a fény angyalából a sötétség ördögé lett. Isten egyetlen parancsot adott az embernek: „szeresd felebarátodat, mint tenmagadat”, a többi majd megjön magától. Az emberek tetteit egyedül Isten ítélheti meg. A Máramarossziget melletti Farkasrév temploma lerombolásának másnapján (ez a templom, amelyet számtalanszor láttam, a hely büszkesége volt, lévén az első máramarosi kőtemplom) egy Szatmárnémeti melletti új ortodox templom felszentelésekor a harang rázuhant Máramaros és Szatmár ortodox egyházfőjére, és súlyosan megsebezte. Nem az isteni harag jele ez? Milyen nagyobb büntetésre van szükségünk, hogy megértsük ennek a román–román háborúnak a barbárságát?

Sok időbe telik, amíg ezek a kegyetlen hírek eljutnak a nemzetközi sajtó érzékeny fülébe, de akkor a bukaresti szervek minden diplomáciai erőfeszítése, függetlenül attól, hogy melyik kormányról van szó, semmit sem érnek majd – Romániát indexre teszik azok mellé az országok mellé, amelyek eltűrik a türelmetlenséget.

Csatlakozva azokhoz, akik meg akarják akadályozni a barbárságot,

N. D. tanuló

Fordította: HADHÁZY Zsuzsna